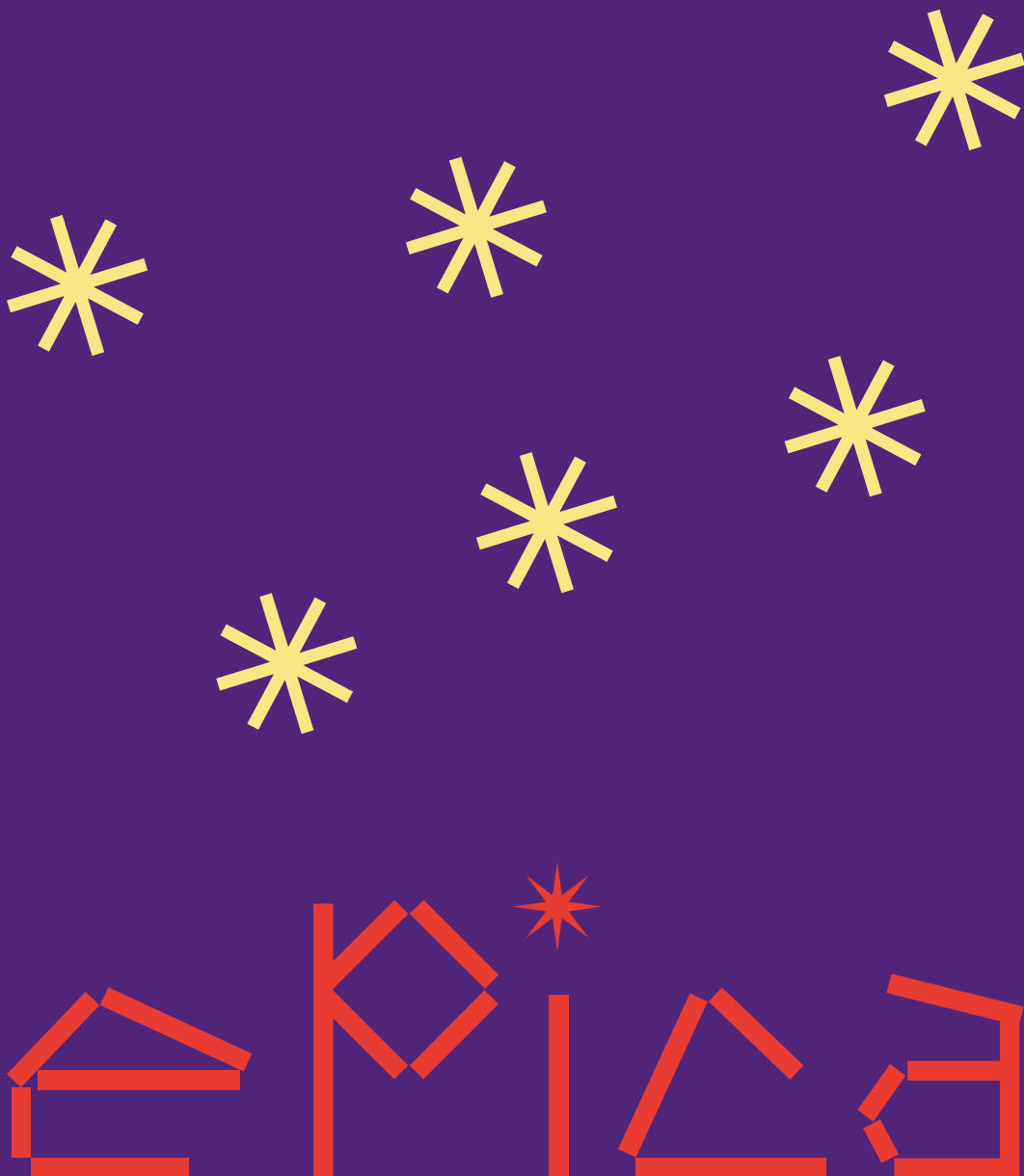

Priručnik

Za odbranu i aktiviranje
javnih resursa za i sa
lokalnom zajednicom

Priručnik

Za odbranu i aktiviranje
javnih resursa za i sa
lokalnom zajednicom

SADRŽAJ

[4-5]

1. UVOD

[6-10]

2. OPŠTI OPIS PROCESA ODBRANE I AKTIVIRANJA JAVNIH RESURSA ZA I SA LOKALNOM ZAJEDNICOM

- Participativna praksa na području Savskog keja na Novom Beogradu
- Participativna praksa na području sela Topli Do u opštini Pirot
- Participativni projekat u Staroj Pazovi
- Participativni projekat udruženja Prostor
- Participativni proces u Kulturnom predelu Bača
- Participativni proces u Almaškom kraju u Novom Sadu

[11-19]

3. SAVETI I ALATI ZA LOKALNU ZAJEDNICU

- Učešće u političkom životu zajednice i kokreiranje javnih politika
- Vrednosti i uverenja
- Stvaranje zajednice
- Aktivnosti i akcije
- Zajednica i institucije
- Dugoročne strategije

[20-25]

4. PRIMERI IZ PRAKSE

- Participativne prakse i javna svojina na području Savskog keja na Novom Beogradu
- Participativne prakse i javna svojina na području sela Topli Do, opština Pirot
- Participativni projekat „Umetnost i zajednica“ u Staroj Pazovi
- Participativni projekat udruženja Prostor
- Participativni procesi u Kulturnom predelu Bača
- Participativni procesi u Almaškom kraju u Novom Sadu

[26-28]

5. ZAKONODAVNI OKVIR

- Međunarodna dokumenta
- Zakoni
- Pravilnici
- Druga dokumenta

1. UVOD

Priručnik koji se nalazi pred Vama je nastao kao jedan od rezultata naučnoistraživačkog projekta pod nazivom **EPICA - Osnaživanje participacije u kulturi i arhitekturi: aktiviranje javnih resursa za i sa zajednicom** koji je sproveo tim istraživačica i istraživača iz pet naučnoistraživačkih organizacija: Fakulteta dramskih umetnosti (Univerzitet umetnosti u Beogradu), Arhitektonskog fakulteta (Univerzitet u Beogradu), Fakulteta za sport i psihologiju (Univerzitet „Educons“ u Novom Sadu), Instituta ekonomskih nauka (Beograd) i Fakulteta likovnih umetnosti (Univerzitet umetnosti u Beogradu). Projekat EPICA je trajao od januara 2021. godine do decembra 2024. godine i finansirao ga je Fond za nauku Republike Srbije u okviru programa „Ideje“.

Cilj priručnika je da Vas bliže upozna sa odabranim participativnim praksama na lokalnom nivou, odnosno elementima od značaja za lokalne zajednice u procesima odbrane i aktiviranja javnih resursa u neposrednom okruženju. Specifičnost priručnika čini multidisciplinarna perspektiva na participativne prakse iz domena nasleđa, urbanog planiranja, arhitekture, savremene umetnosti, upravljanja i ekonomije. Uvidi su sticani tokom rada na više raznovrsnih projektnih aktivnosti: (a) mapiranje participativnih praksi u domenu kulture i arhitekture u poslednje dve decenije u Srbiji, (b) proučavanje šest studija slučaja koje su tematski fokusirane na pitanja javne svojine, savremene umetnosti i graditeljskog nasleđa i (c) sprovedeno participativno akciono istraživanje sa lokalnom zajednicom.

Specifični uvidi u participativne prakse su sticani kroz istraživanje šest studija slučaja koje su tematski fokusirane na pitanja javne svojine, savremene umetnosti i graditeljskog nasleđa. To su: (a) participativne prakse i javna svojina na području Savskog keja na Novom Beogradu, (b) participativne prakse i javna svojina na području sela Topli Do, opština Pirot, (c) umetnost i zajednica: participativni projekat u Staroj Pazovi / ULUS 2022-23, (d) aktiviranje zajednice kroz inkluziju: studija slučaja *Prostor*, (e) participativni procesi u Kulturnom predelu Bača i (f) participativni procesi u Almaškom kraju, Novi Sad.¹ Rezultati njihovog istraživanja su direktno korišćeni za opise procesa aktiviranja javnih resursa i prikaz raznolikosti tipova participativnih praksi, kao i za prezentaciju uspešnih priča.

¹ Detaljni izveštaji navedenih šest studija slučaja se mogu naći u monografiji projekta EPICA.

Priručnik je prvenstveno namenjen građanima, lokalnim zajednicama, organizacijama civilnog društva i istraživačima. Svakako, zasnovan na konceptu dobre uprave, priručnik se obraća svim akterima društvenog života koji učestvuju u procesu donošenja odluka u svrhu razvoja demokratskog i održivog društva i unapređenja kvaliteta života u zajednici. Kao komplementaran prilog, pripremljen je i objavljen dokument koji je namenjen javnoj upravi na različitim nivoima vlasti.

— Marija Maruna

2. OPŠTI OPIS PROCESA ODBRANE I AKTIVIRANJA JAVNIH RESURSA ZA I SA LOKALNOM ZAJEDNICOM

Iako raznovrsne po temama, ciljevima, strukturi, karakteru i obuhvatu, analizirane participativne prakse odbrane i aktiviranja javnih resursa mogu biti prikazane kroz opšti opis procesa koji omogućava sagledavanje njihovih ključnih karakteristika. Opisi procesa dominantno prate aktivnosti lokalne zajednice i njihovu interakciju sa drugim učesnicima, javnim sektorom, organizacijama civilnog društva, akademskom zajednicom i drugim zajednicama. Proces može biti grubo podeljen u šest faza (Slika 1.):

Slika 1. Opšti opis procesa

1. **Povod.** Proces odbrane i aktiviranja javnog resursa je uvek uslovljen određenim povodom, odnosno promenom koja se tiče statusa javnog resursa. Pod javnim resursom se podrazumevaju raznolika javna dobra, koja mogu imati svoj prostorni oblik (npr. prirodno dobro, infrastrukturni sistem, kulturno dobro i sl.) ili mogu predstavljati određenu društvenu praksu. Promena u statusu javnog resursa je najčešće posledica donošenja određene javne politike, ali može biti posledica i njenog odsustva. Takođe, uticaj javne politike može biti neposredan, odnosno može predstavljati konkretan povod za aktiviranje zajednice, ili posredan sa dugoročnim efektima koji se sagledavaju tek nakon određenog vremena.

2. **Razvoj svesti.** Sagledavanje efekata delovanja određene javne politike, odnosno uočavanja njenog odsustva, utiče na razvoj svesti u zajednici. Efekti se mogu ticati društva u celini, pojedinačnih društvenih grupa ili pojedinačnih zajednica. Ukoliko efekti nisu očigledni, njihovo sagledavanje i prezentovanje široj zajednici zahteva posvećeni angažman pojedinaca i pojedinki, grupa i profesionalaca.

3. **Aktiviranje zajednice.** Aktiviranje zajednice podrazumeva uspostavljanje interakcije među njenim članovima. Pored neposrednih članova, zajednica može uključivati i zainteresovane strane izvan zajednice (akademsku i kulturnu javnost, itd.). Interakcija u koju stupaju članovi zajednice može biti rezultat interne organizacije ili podstaknuta angažovanjem od spolja (npr. od strane organizacija civilnog društva, udruženja građana, javnih institucija i sl.).

4. **Akcija zajednice.** Usmereno delovanje zajednice u pravcu realizacije određenog cilja može biti rezultat samoorganizovanja njenih članova, ili sprovedena kao projektna aktivnost od strane određene organizacije javnog ili civilnog sektora. Svaka akcija podrazumeva organizacionu strukturu i resurse.

5. **Institucionalni odgovor.** Aktivnosti zajednice usmerene ka odbrani i aktiviranju javnih resursa, odnosno kao reakcija na određenu javnu politiku, u direktnoj su vezi sa nadležnom institucionalnom strukturom. Kao posledica aktivnosti zajednice, odgovor institucija može biti pozitivan ili negativan, može sasvim izostati ili biti delimičan.

6. **Proširenje aktivnosti zajednice.** Aktivnosti zajednice se mogu kretati u ciklusima, paralelno sa delimičnim ili potpunim preklapanjem. Pored repetitivnog ciklusa novih aktivnosti usmerenih ka odbrani i aktiviranju javnog resursa unutar zajednice, angažman zajednice se može proširiti ka daljem umrežavanju, u pravcu formiranja mreže zajednica ili iniciranja šireg društvenog ili političkog pokreta. Moguć je i prestanak daljih aktivnosti zajednice.

PARTICIPATIVNA PRAKSA NA PODRUČJU SAVSKOG KEJA NA NOVOM BEOGRADU

Participativne prakse na području Savskog keja na Novom Beogradu spadaju u *bottom-up* inicijative lokalne zajednice nastale kao odgovor na odsustvo institucionalne kontrole prilikom uzurpacije javnog resursa. Odlikuju ih aktivnosti reaktivnog i proaktivnog tipa delovanja u cilju odbrane i aktiviranja javnih dobara u neposrednom stambenom okruženju. Posebno se ističu aktivnosti snažnog pritiska na javnost.

Opšti opis procesa:
slučaj Savskog keja na Novom Beogradu

PARTICIPATIVNA PRAKSA NA PODRUČJU SELA TOPLI DO U OPŠTINI PIROT

Participativna praksa na području sela Topli Do u opštini Pirot deo je širih *grassroots* and *bottom-up* inicijativa koje su nastale kao odgovor na sistemski izazvane probleme usled usvajanja i sprovođenja nove javne politike. Ishodovale su uspostavljanjem široke mreže za odbranu i aktiviranje javnih resursa, razvojem duboke participacije građana, obustavljanjem daljeg sprovođenja nove javne politike i iniciranjem formiranja novog političkog pokreta. Posebna karakteristika ove prakse je direktna samooorganizovana kompleksna akcija odbrane.

Opšti opis procesa:
slučaj Toplog Dola u opštini Pirot

PARTICIPATIVNI PROJEKAT U STAROJ PAZOVI

Participativni projekat u Staroj Pazovi spada u projektно finansirane participativne umetničke prakse. Deo je širih praksi koje koriste kulturu i umetnost za pokretanje društvenih procesa u lokalnim zajednicama. Odabrana strategija se odnosila na uključivanje članova zajednice u osmišljavanje, realizaciju i kasniju implementaciju (održavanje) umetničkog projekta.

Opšti opis procesa:
slučaj Stara Pazova

PARTICIPATIVNI PROJEKAT UDRUŽENJA PROSTOR

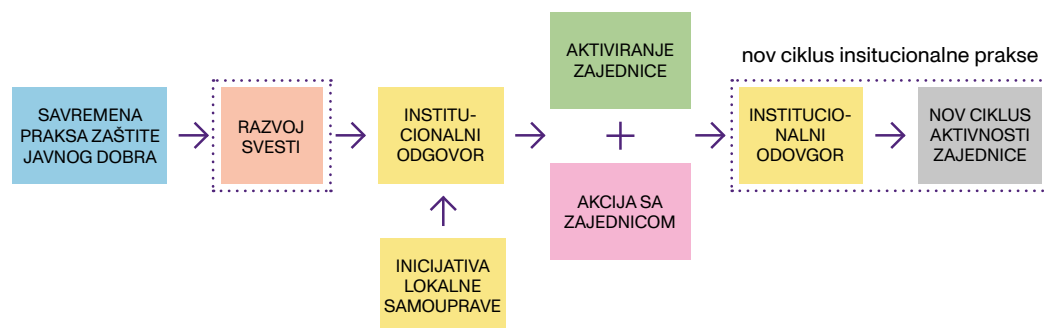
Participativni projekat udruženja *Prostor* pripada domenu rada civilnog sektora u oblasti pružanja javnih usluga, konkretno, brige o mentalnom zdravlju u zajednici. Aktivnosti udruženja su direktna posledica politike smanjenja ulaganja u javni sektor i prebacivanja odgovornosti za pitanja socijalne zaštite na organizacije civilnog društva. Izabrana strategija odnosila se na razvoj svesti šire društvene zajednice kroz realizaciju zajedničkog projekta – dijaloške umetničke radionice u javnom prostoru.

Opšti opis procesa:
slučaj udruženja *Prostor*

PARTICIPATIVNI PROCES U KULTURNOM PREDELU BAČA

Participativni procesi u okviru Kulturnog predela Bača predstavljaju integralni deo višedecenijskih institucionalnih aktivnosti u očuvanju nasleđa. Po karakteru su dugoročni, zasnovani na procesima, programima i strukturama u kojima građani i stručnjaci zauzimaju različite i promenljive uloge. Izabrana strategija je usmerena ka stvaranju široke mreže podrške, stručnjaka i institucija fokusiranih na kulturni predeo Bača, kao i uspostavljanju nove institucionalne prakse.

Opšti opis procesa:
Kulturni predeo Bača

PARTICIPATIVNI PROCES U ALMAŠKOM KRAJU U NOVOM SADU

Participativni procesi u Almaškom kraju spadaju u *bottom-up* inicijative lokalne zajednice kao odgovor na novu javnu politiku korišćenja javnog resursa. Karakteristika ovih procesa je izrazita saradnička strategija koja je, u ovom slučaju, rezultovala delimičnom institucionalizacijom i novim ciklusom aktivnosti zajednice.

Opšti opis procesa:
Almaški kraj

3. SAVETI I ALATI ZA LOKALNU ZAJEDNICU

PREPOZNAVANJE PROBLEMA

POSMATRAJTE SVAKODNEVNI ŽIVOT ZAJEDNICE

- Obratite pažnju na svakodnevne izazove sa kojima se suočavaju ljudi u vašem okruženju. Slušajte razgovore, pratite lokalne događaje i pratite kako se razne oblasti života (kao što su obrazovanje, zdravstvo, saobraćaj, infrastruktura, bezbednost) razvijaju ili propadaju.

KOMUNICIRAJTE SA ČLANOVIMA ZAJEDNICE

- Razgovarajte sa različitim ljudima iz zajednice – komšijama, učiteljima, preduzetnicima, starijim osobama, mladima – da biste čuli njihove brige i svakodnevne izazove. Kada razumete njihove potrebe i nezadovoljstva, lakše ćete prepoznati probleme koji utiču na kvalitet njihovih života.

KORISTITE ISTRAŽIVANJA I PODATKE

- Potražite aktuelna istraživanja o stanju zajednice ili specifičnih oblasti. To mogu biti izveštaji o stanju obrazovanja, zdravstva, saobraćaja ili socijalne pomoći. Ovi podaci mogu pomoći da bolje razumete opsežnu sliku problema i identifikujete specifične izazove na koje treba da se fokusirate.

IDENTIFIKUJTE UZROKE PROBLEMA, A NE SAMO POSLEDICE

- Prepoznavanje problema nije samo uočavanje simptoma. Potrebno je dublje analizirati uzroke tih problema. Na primer, ako imate problem sa saobraćajem, nije dovoljno samo uočiti gužve – treba analizirati zašto dolazi do tih gužvi: da li je to zbog loše infrastrukture, neefikasnog javnog prevoza, lošeg planiranja ili nečeg drugog?

UČEŠĆE U POLITIČKOM ŽIVOTU ZAJEDNICE I KOKREIRANJE JAVNIH POLITIKA

BUDITE RADOZNALI

- Učešće u kreiranju javnih politika je demokratsko pravo svih građana. Iskoristite ga. Pratite procese kreiranja javnih politika. Zainteresujte se za mogućnosti uključivanja. Učlanite se u lokalne grupe ili inicijative, prisustvujte javnim raspravama i prikupljajte informacije o ključnim

pitanjima koja oblikuju vašu zajednicu. Postavljajte pitanja i tražite odgovore od onih koji donose odluke.

PRATITE ISTAKNUTE POJEDINCE I POJEDINKE

- Zainteresujte se za istupanja i aktivnosti uglednih pojedinaca i pojedinki koji se bave temama od značaja za vašu lokalnu zajednicu. Na taj način ćete prikupljati informacije, sticati znanja, pronalaziti inspiraciju, graditi argumentaciju i formirati stavove. Takođe, budite u kontaktu sa organizacijama koje rade na pitanjima koja Vas interesuju, jer vam mogu pomoći da bolje razumete političke i društvene tokove.

IZABERITE PODRUČJE BORBE I SVOJE BITKE

- Izgradnja, razvoj i očuvanje društva i njegovih javnih resursa je kolektivna odgovornost. Broj područja od značaja za kvalitet života je broj: od očuvanja postojećih prirodnih i kulturnih resursa, do stvaranja novih, važnih za svakodnevni život zajednice. Pronađite svoju nišu i angažujte se u onim pitanjima koja Vas najviše pogađaju ili inspirišu. Bilo da se radi o obrazovanju, zdravlju, ekološkim pitanjima ili socijalnoj pravdi, izaberite područje koje odražava vaše vrednosti i u kojem možete dati svoj doprinos.

AKTIVNO UČESTVUJTE U JAVNIM KONSULTACIJAMA I DEBATAMA

- Učestvujte u javnim konsultacijama i debatama na teme koje su relevantne za vašu zajednicu. Bilo da su to okrugli stolovi, online forumi ili javna saslušanja, važno je da se vaš glas čuje. Aktivnim učešćem možete direktno uticati na donošenje odluka i promovisati interese svoje zajednice.

BUDITE STRATEŠKI I DOSLEDNI

- Iako je važno da budete strastveni u svojim uverenjima, takođe je ključno da budete strateški i dosledni. Razvijajte dugoročne planove i pratite njihov napredak. Kada radite na javnim politikama, morate razumeti da se promene ne dešavaju preko noći. Doslednim angažmanom, kroz svesnu izgradnju podrške, možete ostvariti značajan uticaj na donošenje odluka.

VREDNOSTI I UVERENJA

PONUĐITE ALTERNATIVU

- Skrenite pažnju na negativne efekte primene određene javne politike na vašu zajednicu. Konsultujte i angažujte stručnjake u tom polju. Zainteresujte ih da svoja znanja prilagode razumevanju šireg kruga ljudi. Organizujte im susrete sa lokalnom zajednicom.

REAFIRMIŠITE VREDNOSTI

- Aktuelizujte temu koja vam je od značaja kroz isticanje vrednosti koje stoje u njihovoj pozadini. Time približavate razumevanje teme širem krugu ljudi i samim tim okupljate veći broj učesnika. Pozivanje na vrednosti doprinosi većoj zainteresovanosti pojedinaca i pojedinki za njihovu odbranu i aktiviranje.

KORISTITE MEDIJE I DRUŠTVENE MREŽE

- Budite spremni da temu plasirate u medijima i kroz društvene mreže. Koristite raznolike kanale za promociju teme koja je od interesa za zajednicu. Upostavite direktan kontakt sa predstavnicima medija, širite mrežu novinara kroz približavanje značaja teme. Širite i broj ljudi iz zajednice koji će biti spremni da medijima ponude svoj ugao gledanja. Razvijajte uz pomoć medija svoju publiku. Podstičite ih da korišćenjem društvenih mreža i oni postanu producenti odgovarajućih sadržaja.

STVARANJE ZAJEDNICE

PRONAĐITE SARADNIKE

- Razgovarajte sa komšijama, prijateljima i poznanicima u okviru zajednice i pronadite među njima neposredni krug saradnika. Budite strpljivi i spremni na promene u stepenu njihove zainteresovanosti. Gradite tim koji će biti u stanju da kroz duži vremenski period deli odgovornosti.

ZAINTERESUJTE ISTAKNUTE POJEDINCE I POJEDINKE

- Pojedinci i pojedinke sa značajnim društvenim i kulturnim kapitalom predstavljaju posebnu snagu svake zajednice. Njihova znanja, iskustva i pozicije mogu bitno uticati na efikasnost komunikacije sa uglednim ličnostima izvan zajednice ili organizacijama od značaja za aktivnosti zajednice. Angažman istaknutih pojedinaca i pojedinki doprinosi legitimizaciji aktivnosti zajednice.

LEGITIMIŠITE SE KAO ZAJEDNICA

- Osnujte formalno ili neformalno udruženje. Legitimizacija zajednice doprinosi prepoznatljivosti inicijativa i omogućava efikasnije medijsko prepoznavanje kao i učešće u procesima javnih zagovaranja.

POKRENITE INICIJATIVE

- Inicirajte nekoliko neformalnih akcija u okviru zajednice koje doprinose kvalitetu života. Njihov cilj treba da bude okupljanje što većeg broja građana. Pronadite temu koja je od najšireg interesa za zajednicu, odnosno razumljiva što većem broju ljudi. Ako je moguće, jasno

pokažite koje potrebe direktno rešavate u diskusiji datog problema (teme). Budite spremni na mali odaziv i nepoverenje građana na samom početku.

KREIRAJTE IDENTITET ZAJEDNICE

- Izgradite prepoznatljivost zajednice. Kreirajte stalnu manifestaciju koja će reprezentovati specifičnost inicijativa zajednice i obezbedite njen kontinuitet (mesečno, godišnje i sl.). Posvetite se njihovoj promociji široj javnosti. Insistirajte na kvalitetu. Kreirana manifestacija će ujedno predstavljati značajan mehanizam identifikacije lokalnog stanovništva i ojačati osećaj pripadnosti. Važno je proceniti ritam – ni previše, da bi se stvorio zamor, ni suviše retko, jer to neće doprineti građenju kolektivnog identiteta.

BUDITE OTVORENI

- Učinite aktivnosti zajednice dostupnim javnosti. Otvorite kanale za informisanje, promociju i komunikaciju sa drugima (vajber grupe, Instagram...) Na taj način ćete jačati poverenje i izgraditi veliku i razgranatu mrežu saradnika i simpatizera, kako unutar, tako i van zajednice.

MAPIRAJTE ZAJNTERESOVANE STRANE

- Prepoznajte potencijalne interese raznolikih aktera u vašoj zajednici (npr. škole, fakulteti, lokalne organizacije i udruženja, lokalni umetnici, lokalni preduzetnici, lokalne zanatlije i sl.) i pozovite ih da učestvuju u vašim akcijama. Pronađite zajednički interes. Organizujte neke od susreta i događaja u njihovim prostorijama.

RAZVIJAJTE ŠIROK SPEKTAR SARADNJI

- Nezavisno od tokova komunikacije sa institucijama, bilo da su uspešni ili ne, važno je razvijati raznolike oblike saradnje sa pojedincima i pojedinkama i grupama izvan zajednice. To mogu biti stručnjaci i ekspertkinje iz oblasti od značaja za aktivnosti zajednice, formalna i neformalna udruženja, različite građanske inicijative sa sličnim afinitetima, organizacije civilnog društva, predstavnici akademske javnosti, kao i zainteresovani pojedinci i poedinke iz različitih sektora i resora.

RAZVIJAJTE SOLIDARNOST

- Negujte empatiju prema drugim članovima zajednice. Organizujte aktivnosti brige i podrške za najranjivije grupe, te vodite računa o njihovom učešću u svim aktivnostima koje organizujete (a ne samo o posebnim događajima za njih). Dostojanstvo i kvalitetni uslovi za život svih treba da budu prioritet zajednice.

AKTIVNOSTI I AKCIJE

POSVETITE SE PLANIRANJU

- Pažljivo procenite cilj i obuhvat svake aktivnosti. Sagledajte celokupan tok njene realizacije i u odnosu na to osmislite redosled koraka. Precizirajte resurse koji su vam potrebni za pojedinačne akcije. Podelite sa zajednicom plan rada i uključite je u procese odlučivanja, a posebno identifikacije i predlaganja mogućih resursa.

PAŽLJIVO DODELJUJTE I ŠIRITE ULOGE

- Svaka ciljana akcija zajednice zahteva jasnu organizacionu strukturu, metod rada i definisan način odlučivanja. Zainteresovaniji i sposobniji pojedinci i poedinke će svakako imati vodeće uloge u realizaciji aktivnosti. Vodite računa da uključujete što širi krug učesnika kako bi se vremenom menjale uloge, pozicije i odnosi. Važno je voditi računa da ne dođe do neravnomerne distribucije moći među učesnicima. Uvek ponudite neku, makar i izuzetno malu ulogu članu zajednice koji redovno dolazi, ali ne prepozna se sebe kao lidera (skromnost, nesigurnost, problemi u komunikaciji, mogu sprečavati zainteresovane građane da se sami jave i ponude neku uslugu).

UPRAVLJAJTE NESUGLASICAMA

- Kreirajte prostor za iskazivanje različitih mišljenja. Podstičite diskusije i rasprave kako bi se identifikovali konflikti i otvorio put ka njihovom rešavanju. Pokrećite nove teme. Podstaknite manjinske grupe i zajednice da se uključe u dijalog.

DELUJTE U VIŠE PRAVACA

- Koristite sve raspoložive načine komunikacije i istupanja. Učestvujte u formalnim procedurama učešća javnosti, zahtevajte javne konsultacije i posebne sednice o temama koje su Vam od značaja. Pokrenite procese lobiranja i zagovaranja.

KORISTITE RAZLIČITE OBLIKE RADA

- Ne postoje gotovi recepti niti forme rada. Tragajte za modalitetima delovanja koji su karakteristični za dati trenutak i konstelaciju snaga. Eksperimentišite. Budite fleksibilni i inovativni. Oslonite se na resurse kojima u tom trenutku raspolazete. Nekad to mogu biti male akcije unutar užeg i specifičnog kruga učesnika, a nekad deo širih inicijativa formalnog ili neformalnog tipa.

BUDITE AKTUELNI

- Povežite aktivnosti zajednice sa preovlađujućim temama u društvenom i kulturnom kontekstu. Oslanjanje na aktuelne društvene narative i poruke, odnosno vrednosni okvir, bolje rezonuje sa javnošću i time značajno proširuje krug učesnika kako unutar tako i van zajednice. Na

taj način se partikularna zalaganja zajednice uključuju u formalne društvene tokove i čine prepoznatljivim od strane šire društvene javnosti.

AKTIVIRAJTE JAVNE PROSTORE

- Mapirajte trenutne i potencijalne javne prostore u zajednici. Procenite stepen njihovog korišćenja u zajednici i u zavisnosti od toga planirajte akcije. Prepoznajte moguće nove prostore i aktivirajte ih kroz zajedničke akcije uređenja ili organizaciju događaja. Razvijajte osećaj pripadnosti javnih prostora svim članovima zajednice kroz promociju i podršku osećaju sigurnosti, otvorenosti i povezanosti.

POSVETITE SE FINANSIJAMA

- Izvori finansiranja mogu biti raznoliki, od pojedinačnih novčanih ili predmetnih (kolači, limunada) donacija, preko projektnog finansiranja, do uključivanja u javne tokove finansiranja. Od ključne važnosti za uspešan rad zajednice je transparentnost tokova novca, podjednako i prihoda i rashoda. Prioriteti ulaganja u situacijama ograničenih finansija moraju biti usmereni ka zajedničkom. Stoga se upravljanju finansijama mora pristupiti profesionalno. Pronađite način i da istaknete vrednost volonterskog rada.

BUDITE KRITIČNI

- Biti kritičan znači biti odgovoran prema sebi i prema zajednici. Da biste razvili kritičko mišljenje i ponašanje važno je umeti saslušati druge, analizirati i promišljati ono što vidimo, te na osnovu toga formirati sopstveni stav. Veština kritičkog mišljenja sprečava da budete izmanipulisani od bilo koje strane. Ujedno Vas osposobljava za pokretanje i podsticanje konstruktivnih diskusija i preispitivanje postojećih modela rada u okviru zajednice.

BUDITE SPREMNI NA DUGOROČNU POSVEĆENOST

- Nemojte se zadovoljiti početnim uspesima zajednice. Mnogobrojne participativne prakse su pokazale da je dugoročna posvećenost i istrajnost ključ uspeha aktivnosti zajednice i uspostavljanja trajnih promena. Nemojte odustajati u trenucima pada interesovanja i učešća zajednice, već razmislite o uzrocima i pokušajte sa alternativnim strategijama i pristupima.

PODELITE USPEH ZA ZAJEDNICOM

- Obratite pažnju na svaki uspešan korak u aktivnostima zajednice. S obzirom da procesi borbe za javne resurse mogu biti izuzetno dugi, sa usponima i padovima, važno je dati značaj malim poredama. Podelite uspeh sa najširim zajednicom, učinite da budu ponosni na postignute rezultate i proslavite na adekvatan način, nikad ne zaboravivši da istaknete i najmanji doprinos člana zajednice.

ZAJEDNICA I INSTITUCIJE

RAZVIJAJTE KOMUNIKACIJU SA INSTITUCIJAMA

- Potražite unutar vaše zajednice pojedince i pojedinke koji imaju pristup institucijama. To mogu biti istaknuti pojedinci i pojedinke ili stručnjaci i ekspertkinje u datoj oblasti, ličnosti koji poseduju znanja o institucionalnim strukturama ili imaju direktna poznanstva sa predstavnicima ili zaposlenima u institucijama. Tražite za različitim tačkama kontakta kako bi vaše inicijative bile saslušane.

BUDITE DEO INSTITUCIJA

- Potražite formalne mogućnosti učešća u odlučivanju o javnim politikama koje se tiču vaše zajednice, kroz uspostavljanje svojevrzne mesne samouprave. Ustavite vezu sa aktivnim mesnim samoupravama i razmenite iskustva sa njima. Angažujte pravnike da vam pomognu oko legalnih procedura. Vodite računa da aktivnosti organizovanja mesne samouprave ne budu izmanipulisane od strane političkih partija.
- Uključite se i u rad osnovnih škola i odbora roditelja, vrtića i svih drugih javnih ustanova u kojima vam je to moguće, ili se povežite sa onima koji jesu članovi odbora roditelja, da bi se zajedno sa njima razmišljalo o zajedničkom interesu i temama od značaja za celu lokalnu zajednicu.

PONUĐITE SARADNJU

- Oslušajte ideje o aktivaciji javnih resursa koje dolaze iz lokalne samouprave. Pronađite način da se što ranije uključite u tokove odlučivanja, nezavisno od formalnih tokova obavezujućih konsultacija. Ponudite raspoložive resurse lokalne zajednice u vidu iskustava, znanja, praksi i sl.

POSTAVLJAJTE PITANJA

- Rad institucija mora biti javan i transparentan. Kao građanin, imate pravo na odgovore. Važno je razumeti delokrug rada i odgovornosti koje imaju institucije. Posebno se pozivajte na zakonom propisane norme i tražite njihova tumačenja. Na taj način se vrši određeni socijalni pritisak na institucije.

ZAINTERESUJTE INSTITUCIJE

- Pronađite zajedničku tačku interesa. Najčešće se može pronaći u novim razvojnim politikama, aktuelnim procesima institucionalnog rada ili u zanemarenim temama koje mogu koristiti institucionalnoj promociji. Pronađite pojedince i pojedinke u okviru institucija koji imaju entuzijazam i koji su spremni na dodatni angažman.

KREIRAJTE MREŽU NADLEŽNIH INSTITUCIJA

- Nadležnosti nad određenim javnim resursom su često mnogobrojne, preklopljene ili nedovoljno jasne (često su vezane i za različite nivoe vlasti). Važno je mapirati sve institucije nadležne za javni resurs koji je u fokusu zajednice i uspostaviti komunikaciju sa njima. Posebnu vezu uspostaviti sa institucijama na lokalnom nivou. Približavanje institucija lokalnoj zajednici doprinosi izgradnji izgubljenog poverenja u javni sektor i podstiče angažovanje članova zajednice u zajedničke aktivnosti.

DUGOROČNE STRATEGIJE

GRADITE PARTNERSTVA

- Tragajte za zajednicama, udruženjima, organizacijama i inicijativama sličnih afiniteta. Razmenjujte sa njima iskustva, uspešne metode i prakse, pokrećite nove aktivnosti, ponudite im saradnju. Tražite njihovu podršku za određene aktivnosti, odnosno pozajmljujte njihove kapacitete kada su vam potrebni.

UMREŽAVAJTE SE

- Pridružite se nacionalnim i internacionalnim udruženjima i mrežama koje se zalažu za iste teme. Razvijte stalne kanale komunikacije sa njima. Učestvujte u njihovim aktivnostima, doprinesite direktno njihovom radu. Oslanjajte se na njihovu podršku u aktivnostima.

BUDITE TOLERANTNI I SARADLJIVI

- Dugoročnost efekata aktivnosti zajednice počiva na toleranciji i saradnji sa drugima. Vidljivost i značaj teme je rezultat uključivanja pojedinaca i pojedinki iz različitog političkog spektra, širokog kruga profesija, različitih nacionalnosti, generacija i drugačijih načina rada.

UVEĆAVAJTE PRILIKE ZA AKTIVNOSTI ZAJEDNICE

- Veći broj prilika povećava učešće zajednice i proširuje krug učesnika. Planirajte nove aktivnosti koje su u skladu sa poželjnim lokalnim razvojnim kontekstom. Radite na prepoznavanju, davanju i reprezentovanju raznolikih aktera u okviru lokalne zajednice. Negujte prakse podrške inicijativama i akterima iz lokalnih zajednica.

RAZVIJAJTE KAPACITETE ZAJEDNICE

- Uvećavajte znanje i veštine zajednice kroz organizovanje raznolikih obuka. Organizujte sastanke sa udruženjima koja mogu da vam prenesu svoja iskustva i daju instrukcije. Stupite u kontakt sa odgovarajućim strukovnim organizacijama i zakažite konsultacije. Pronađite profesionalna udruženja koja sprovode obuke u lokalnim zajednicama. Dajte prostor zainteresovanim profesionalcima i profesionalkama da vam

prenesu svoja znanja i iskustva. Posebno razvijajte veštine slušanja i komunikacije.

FORMIRAJTE ŠIRU PLATFORMU

- Ako je moguće, međusobno povežite i objedinite raznorodne projekte i aktivnosti zajednice u zajedničku platformu – u jedan širi narativ. Na taj način ćete kreirati prostor daleko šireg značaja, uticaja i potencijala za dalji razvoj lokalne zajednice. Formiranjem platforme naročito ćete pomoći vidljivosti manjinskih zajednica. Kreirajte prostor za međusobno povezivanje i vodite računa da svi budu ravnopravni, da svi glasovi mogu da se čuju.

PREPOZNAJTE BORBE DRUGIH

- Slušajte i razumite borbe drugih. Solidarnost u zajedničkim borbama znači prepoznavanje zajedničkih problema i aktivno učešće u akcijama koje ih rešavaju. Pružite podršku drugima ne samo resursima, već i prisustvom i angažmanom, delite znanje i resurse. Kroz međusobno poverenje i zajedničke ciljeve, gradite snagu zajednice i doprinosite stvaranju dugoročne društvene promene.

4. PRIMERI IZ PRAKSE

PARTICIPATIVNE PRAKSE I JAVNA SVOJINA NA PODRUČJU SAVSKOG KEJA NA NOVOM BEOGRADU

Participativne prakse na teritoriji Savskog keja na Novom Beogradu, koja obuhvata blokove 44, 45, 70 i 70a, predstavljaju značajan primer udruženog delovanja mnogobrojne i heterogene zajednice građana u ostvarivanju prava na bezbedan i kvalitetan život u neposrednom stambenom okruženju i odbrani i aktiviranju javnih dobara. U pitanju su izuzetno aktivne lokalne inicijative različitih komšijskih grupa i udruženja građana, reaktivnog i proaktivnog tipa delovanja. Specifičnost ovih participativnih praksi proizlazi iz samog urbanog sklopa novobeogradskih blokova, kreiranih na osnovu principa „moderne“, koji promovišu zajedništvo i jedinstvo stambene zajednice, što u krajnjem ishodu rezultuje brojnim prostorima za okupljanje i socijalizaciju, kao i izuzetno visokim standardom stambenog okruženja i pratećih servisa. Dodatnu specifičnost područja predstavlja pozicija stambenih blokova na samoj obali reke koja samim tim predstavlja predmet interesovanja celokupnog stanovništva grada.

Velika atraktivnost savske obale je indukovala svojevrstu uzurpaciju obale komercijalnim sadržajima u vidu plutajućih objekata, odnosno izgradnjom privatnih objekata za povremeno korišćenje duž savskog nasipa. Oba procesa su sprovedena mimo planskih procedura i u suprotnosti su sa mnogobrojnim zakonskim rešenjima. Navedena situacija je podstakla aktivnosti zajednice u više pravaca. One se tiču, pre svega, zaštite nasipa kao hidrotehničkog objekta i savskog priobalja kao zone gradskog vodoizvorišta. Pored toga, aktivnosti su usmerene i ka zaštiti od devastacije kvaliteta javnog prostora sa funkcionalnog, estetskog, kulturološkog i ambijentalnog aspekta. Osim zaštite prostora, aktivnosti zajednice su usmerene i ka unapređenju kvaliteta javnog prostora. Ove participativne prakse u kontinuitetu traju već više od deset godina, sa uspehom u domenu očuvanja zelenih blokovskih površina, odnosno delimičnim uspehom u „oslobađanju“ rečne obale od splavova.

PARTICIPATIVNE PRAKSE I JAVNA SVOJINA NA PODRUČJU SELA TOPLI DO, OPŠTINA PIROT

Participativna praksa u selu Topli Do u opštini Pirot predstavlja primer organizovanog otpora lokalnog stanovništva protiv izgradnje male hidroelektrane derivacionog tipa na seoskoj reci. Deo je širih građanskih protesta širom Srbije povodom negativnih efekata nastalih izgradnjom ovog tipa hidroelektrana, naročito u područjima zaštićenih prirodnih dobara. Iako usklađena i proistekla iz obaveza pristupanja evropskoj energetske zajednici, nova energetska politika razvoja obnovljivih izvora energije, čiji je deo i inicijativa izgradnje malih hidroelektrana, nedvosmisleno je pokazala nezrelost i nespremnost institucionalnog sistema države za njenu adekvatnu primenu. Umesto podsticanja razvoja u skladu sa javnim interesom, novokreirani regulatorni okvir je otvorio prostor za ostvarivanje privatnih interesa, što je za posledicu imalo uništavanje životne sredine.

Negativna iskustva nastala nakon realizacije mnogobrojnih mini hidroelektrana derivacionog tipa širom Srbije, podstakle su lokalne zajednice na Staroj planini na udruživanje i aktiviranje u cilju sprečavanja njihove realizacije i obustavljanja primene štetne energetske politike. Uspostavljen je visok stepen participacije građana u raznorodnim i mnogobrojnim aktivnostima i podstaknuto je dalje umrežavanje koje je daleko prevazišlo lokalni kontekst i okvire lokalnih zajednica. Zahvaljujući na taj način široko uspostavljenom frontu otpora, stvoren je ambijent za organizovanu kolektivnu akciju lokalne zajednice u selu Topli Do protiv izgradnje mini hidroelektrane od strane zainteresovanog investitora. Otvorena konfrontacija je dovela do obustavljanja izgradnje konkretne mini hidroelektrane i ujedno inicirala uspostavljanje moratorijuma na sve projekte ovog tipa u lokalnoj samoupravi. Istovremeno, podignut je interes same zajednice za oživljavanjem zajedničkog, te su obnovljeni prostori mesne zajednice, crkve, redovno se organizuje Festival slobodnih reka i planina, te arhivira kolektivno sećanje mesta.

PARTICIPATIVNI PROJEKAT „UMETNOST I ZAJEDNICA“ U STAROJ PAZOVI

Projekat „Umetnost i zajednica“ u Staroj Pazovi predstavlja primer participativne umetničke prakse, kroz koju su Udruženje likovnih umetnika Srbije (ULUS) i Lokalna fondacija Stara Pazova omogućili angažovanje umetnika i lokalne zajednice na temama od javnog značaja. U fokusu je bila

izrada skulpture koja simbolizuje brigu za zdravlje i budućnost zajednice. Ovaj rad imao je za cilj da podstakne dijalog između umetnika i lokalnog stanovništva o problemima u okviru naselja. Učesnici su se bavili pitanjima važnim za zajednicu, poput zaštite životne sredine i estetskog uređenja javnog prostora. Projektom je bilo uključeno više od 80 stanovnika koji su svojim učešćem, sugestijama i idejama doprineli umetničkom procesu.

Projekat je postigao visok stepen participacije i uspešno angažovao lokalne resurse, uključujući kompenzaciju za fizički rad lokalnog stanovništva. Kroz diskusiju o problemima kao što su zagađenje i uređenje javnog prostora, učesnici su razvijali osećaj zajedničkog vlasništva i kulturnog doprinosa. Projekat je pokazao da umetnost može podstaći društvenu koheziju i osvešćenost o pitanjima važnim za lokalnu zajednicu, dok istovremeno istražuje mogućnost primene sličnih modela na širem društvenom nivou. Projekat „Umetnost i zajednica“ uspešno je postavio temelj za buduće inicijative koje bi mogle angažovati lokalne umetnike u društveno relevantnim projektima, promovišući inkluzivnost i socio-ekološku odgovornost.

PARTICIPATIVNI PROJEKAT UDRUŽENJA PROSTOR

Projekat udruženja Prostor predstavlja značajan primer kako participacija zajednice može igrati ključnu ulogu u integraciji osetljivih grupa, poput korisnika psihijatrijskih usluga. Kroz metode art terapije i rad u zajednici, Prostor je uspešno pružao podršku u resocijalizaciji osoba nakon lečenja, pokazujući značaj zajedničkog angažovanja u procesu mentalnog zdravlja. Inicijativa „Komšija, kako ste?“ omogućila je uključivanje šire zajednice u podizanje svesti o mentalnom zdravlju i međusobnoj podršci, stvarajući prostor za solidarnost i dijalog. Ovaj participativni pristup omogućio je zajednici da prepozna svoj aktivan udeo u rešavanju problema mentalnog zdravlja, smanjujući stigmatu i doprinoseći stvaranju inkluzivnog okruženja.

Organizacija unutar udruženja Prostor bila je usmerena na participaciju svih članova zajednice, uključujući korisnike, koji su imali priliku da aktivno doprinose razvoju i sprovođenju aktivnosti. Kroz učešće u radionicama i grupama samopomoći, korisnici nisu samo primali pomoć, već su preuzimali odgovornost, što je doprinelo njihovom emocionalnom i socijalnom blagostanju. Uprkos izazovima poput finansijskih ograničenja, udruženje je nastojalo da demokratizuje proces odlučivanja, omogućavajući korisnicima da učestvuju u donošenju odluka i razvoju zajedničkih strategija. Na ovaj način, Prostor je stvorio održivu, odgovornu i solidarno orijentisanu zajed-

nicu koja se bavi mentalnim zdravljem na participativan način, omogućavajući svim članovima, uključujući one sa posebnim potrebama, da aktivno učestvuju u oblikovanju svog društvenog okruženja.

Ovaj primer jasno ukazuje na važnost participativnog pristupa u rešavanju problema mentalnog zdravlja, jer angažovanje zajednice može stvoriti efikasne alternative postojećim institucionalnim modelima. Kroz ovaj pristup, udruženje Prostor je pokazalo da, iako se civilni sektor suočava s izazovima poput nedovoljnih resursa, može imati snažan uticaj kada se angažuje zajednica. Participacija zajednice u brigama o mentalnom zdravlju nije samo korisna, već je neophodna za stvaranje snažnog i otpornog društva, što se u savremenom svetu prepoznaje kao širi društveni imperativ.

PARTICIPATIVNI PROCESI U KULTURNOM PREDELU BAČA

Participativni proces u Kulturnom predelu Bača od ključne je važnosti za celokupnu regeneraciju ovog područja, jer je omogućio da se nasleđe ne samo zaštiti, već i revitalizuje kroz uključivanje svih relevantnih aktera. Od 2003. godine, saradnja Pokrajinskog zavoda za zaštitu spomenika kulture, lokalnih opština (Bač, Odžaci, Bačka Palanka), verskih zajednica, kao i institucija iz oblasti prostornog planiranja, zaštite prirode i obrazovanja, omogućila je sveobuhvatan pristup koji se temelji na zajedničkom angažovanju. Ovaj kolektivni rad pokrenuo je proces regeneracije, koji se oslanja na transdisciplinarna istraživanja, zaštitu, obrazovne aktivnosti i naročito, participaciju lokalnih zajednica, sa ciljem očuvanja dugogodišnjeg odnosa između ljudi i ekosistema, poboljšanja kvaliteta života i društveno-ekonomskog razvoja.

Participacija nije bila formalni cilj, već integralni element holističkog pristupa nasleđu, koji je tokom poslednjih 20 godina nastojao da se proširi na sve aspekte nasleđa – materijalne, nematerijalne i predistorijske. Ovaj pristup je obuhvatao tri ključne komponente: konzervaciju, istraživanje i edukaciju, ali je najvažniji aspekt bio angažman lokalnih zajednica. Kroz participaciju, zajednice su postale aktivni partneri u procesu zaštite i revitalizacije nasleđa, čime je ojačana njihova uloga u očuvanju kulturnog identiteta i razvoja zajedničkih vrednosti.

Podrška međunarodnih projekata i saradnji bila je ključna, jer je omogućila implementaciju novih pristupa u situacijama kada nacionalni okvir nije omogućio aktivno učešće zajednice. Kroz ovaj proces, okupljanje lokalnih

zajednica i stručnjaka je bilo od presudne važnosti, ali je istovremeno bilo suočeno sa izazovima kao što su nestabilna finansiranja i marginalizacija rada sa zajednicama. U procesu regeneracije su učestvovali brojni stručnjaci koji su radili volonterski ili za simboličnu naknadu. Ovaj angažman stručnjaka i ekspertkinja, njihov doprinos stvaranju mreže podrške i saradnje, predstavljao je ključnu komponentu uspeha participativnog pristupa, jer je omogućio usmeravanje resursa i ekspertize ka održivom razvoju kulturnog predela. Slučaj participativnog procesa u kulturnom predelu Bača pokazuje da aktivno uključivanje lokalnih zajednica i saradnja različitih aktera predstavlja ključ za uspešno očuvanje, revitalizaciju i razvoj kulturnog nasleđa.

PARTICIPATIVNI PROCESI U ALMAŠKOM KRAJU U NOVOM SADU

Inicijativa za očuvanje Almaškog kraja u Novom Sadu predstavlja uspešan primer participativnog procesa, u kojem su ključnu ulogu igrali različiti akteri, uključujući lokalne stanovnike, stručnjake, akademske institucije, gradske vlasti i organizacije poput Fondacije NS2021. Ovaj dugoročni napor, koji je trajao 18 godina, uspešno je zaštitio kulturno-istorijsko nasleđe grada od urbanizacije, čime je očuvan njegov jedinstveni identitet. Kroz zajednički rad i uključivanje šire zajednice, inicijativa je uticala na promenu percepcije o vrednosti Almaškog kraja, stvarajući nove narative o njegovoj istoriji i kulturi.

Proces očuvanja Almaškog kraja razvijao se kroz faze koje su zahtevale značajno vreme, posvećenost i izgradnju poverenja među akterima. Početna faza, karakteristična po angažovanju lokalnih stanovnika, bila je prepoznatljiva kao aktivistička. Kako je saradnja rasla, inicijativa je ušla u fazu legitimizacije, kada su se pridružili stručnjaci, umetnici i javne ličnosti, što je omogućilo veći legitimitet i vidljivost projekta. U tom periodu, ostvarena je saradnja sa institucijama zaštite, kulture i obrazovanja, čime je nasleđe Almaškog kraja postalo prepoznatljivije. Dalji razvoj inicijative doveo je do faze institucionalizacije, u kojoj su ključne institucije preuzele aktivnu ulogu u zaštiti i revitalizaciji nasleđa. Ovaj period obeležen je intenzivnijim angažmanom gradskih vlasti, investicijama u obnovu i promociju kraja, ali i pojavom tenzija zbog različitih interesa i pristupa. Stanovnici su bili fokusirani na neposrednu korist za svoje životne prostore, dok su akademski i umetnički krugovi, zajedno s institucijama, gledali na širi društveni i kulturni kontekst.

Ovaj participativni proces se pokazao ključnim za uspeh zaštite i revitalizacije kulturnog nasleđa. Prvobitno ograničeno na lokalnu zajednicu, kasnije je prošireno kroz saradnju sa akademskim, urbanističkim i stručnjacima iz kulture, kao i sa školama, umetnicima i turizmolozima. Tako je stvorena široka mreža koja je aktivno doprinosila očuvanju nasleđa. Raznovrsne aktivnosti, poput istraživačkog rada, izložbi i umetničkih projekata, učinile su Almaški kraj prepoznatljivim i cenjenim na više nivoa. Fleksibilnost, strpljenje i kontinuirana komunikacija među akterima i akterkama bili su ključni za uspeh ove inicijative i promenu percepcije o značaju kulturnog nasleđa. Inicijativa za očuvanje Almaškog kraja predstavlja značajan primer participativnog procesa u kojem su dugoročna saradnja i uključivanje različitih aktera omogućili uspešnu zaštitu kulturnog nasleđa, prepoznajući važnost zajedničkog angažovanja za očuvanje identiteta zajednice.

5. ZAKONODAVNI OKVIR

MEĐUNARODNA DOKUMENTA

- UN (2015). Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. A/RES/70/1.
- UN (2017). New Urban Agenda. Ecuador: Habitat III Secretariat.
- UNESCO (2005). Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions. 20 October, Paris.
- UNECE (1998). Convention On Access to Information, Public Participation in Decision-Making and Access to Justice in Environmental Matters, June 25, Aarhus, Denmark.
- EU Ministers (2020). The New Leipzig Charter. The transformative power of cities for the common good (Adopted at the Informal Ministerial Meeting on Urban Matters, November 30, Germany).
- EC (2001). European Governance: A White Paper. COM 428, July 25, Brussels.
- EC (2016). Urban agenda for EU. Brussels: Office for Official Publications of the European Communities.
- EU Ministers (2020). Territorial Agenda 2030: A future for all places. (Agreed on the Occasion of the Informal meeting of Ministers responsible for Spatial Planning and Territorial Development and/or Territorial Cohesion, December 1, Germany).
- EU Ministers (2021). Urban Agenda 2.0 - Ljubljana Agreement (Adopted at the Informal Meeting of EU Ministers responsible for Urban Development, November 26, Slovenia).
- EC (2016). A European agenda for the collaborative economy. COM 356, June 2, Brussels
- CE (2005). Convention on the Value of Cultural Heritage for Society (Faro Convention). (Adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe, 13 October 13, Portugal).
- Konvencija o dostupnosti informacija, učešću javnosti u donošenju odluka i pravu na pravnu zaštitu u pitanjima životne sredine, Aarhus (1998) „Sl. glasnik RS – Međunarodni ugovori“ br. 38/2009.
- Konvencija o zaštiti i unapređenju raznolikosti kulturnih izraza, Unesko, Pariz (2005) „Sl. glasnik RS – Međunarodni ugovori“, br. 42/2009.
- Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom (2009) „Sl. glasnik RS – Međunarodni ugovori“, br. 42/2009
- Okvirna konvencija Saveta Evrope o važnosti kulturnog nasleđa za društvo, Faro (2005) „Sl. glasnik RS – Međunarodni ugovori“, br. 1/2010.

- Konvencija o očuvanju nematerijalnog kulturnog nasleđa, Unesko, Pariz (2003) „Sl. glasnik RS – Međunarodni ugovori“, br. 1/2010.

ZAKONI

- Ustav Republike Srbije (2006) „Sl. glasnik RS“, br. 98/06.
- Zakon o državnoj upravi (2018) „Sl. glasnik RS“, br. 79/05, 101/07, 95/10, 99/14, 47/18 i 30/18 - dr. Zakon.
- Zakon o lokalnoj samoupravi (2021) „Službeni glasnik RS“, br. 129/07, 83/14 – dr. zakon, 101/16 – dr. Zakon, 47/18 i 111/21 – dr. zakon.
- Zakon o kulturi Republike Srbije (2021) „Sl. glasnik RS“, br. 72/09, 13/16, 30/16 - ispravka, 6/20, 47/21, 78/21.
- Zakon o muzejskoj delatnosti (2021) „Sl. glasnik RS“, br. 35/21.
- Zakon o kulturnom nasleđu (2021) „Sl. glasnik RS“, br. 129/21.
- Zakon o planiranju i izgradnji (2020) „Sl. glasnik RS“, br. 72/09, 81/09 - ispr., 64/10 - odluka US, 24/11, 121/12, 42/13 - odluka US, 50/13 - odluka US, 98/13 - odluka US, 132/14, 145/14, 83/2018, 31/19, 37/19 - dr. zakon i 9/20.
- Zakon o planskom sistemu Republike Srbije (2018) „Sl. glasnik RS“, br. 30/18.
- Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja (2021) „Sl. glasnik RS“, br. 120/04, 54/07, 104/09, 36/10 i 105/21.
- Zakon o referendumu i narodnoj inicijativi (2021) „Sl. glasnik RS“, br. 111/21 i 119/21.
- Zakon o zaštiti životne sredine (2018) „Sl. glasnik RS“, br.135/04, 36/09, 36/09, 72/09, 43/11 – odluka US, 14/16, 76/18, 95/18, 95/18.
- Zakon o rodnoj ravnopravnosti (2021) „Sl. glasnik RS“, br. 52/21.
- Zakon o nacionalnim savetima nacionalnih manjina (2014) „Sl. glasnik RS“, br. 72/09, 20/14 – odluka US i 55/14).
- Zakon o zadrugama (2015) „Sl. glasnik RS“, br. 112/15.

PRAVILNICI

- Pravilnik o smernicama dobre prakse za ostvarivanje učešća javnosti u pripremi nacrtu zakona i drugih propisa i akata (2019) „Sl. glasnik RS“, br. 51/19.
- Pravilnik o sadržini, načinu i postupku izrade dokumenata prostornog i urbanističkog planiranja, (2019) „Sl. glasnik RS“, br. 32/19.
- Pravilnik o uslovima i načinu rada Komisije za stručnu kontrolu planskih dokumenata, Komisije za kontrolu usklađenosti planskih dokumenata i Komisije za planove jedinice lokalne samouprave (2019) „Sl. glasnik RS“, br. 32/19.
- Pravilnik o sadržini i načinu vođenja i održavanja Centralnog regis-

tra planskih dokumenata, informacionog sistema o stanju u prostoru i lokalnog informacionog sistema i digitalnom formatu dostavljanja planskih dokumenata (2015) „Sl. glasnik RS“, br. 33/15.

DRUGA DOKUMENTA

- Uredba o metodologiji upravljanja javnim politikama, analizi efekata javnih politika i propisa i sadržaju pojedinačnih dokumenata javnih politika (2019) „Sl. glasnik RS“, br. 8/19.
- Strategija regulatorne reforme i unapređenja sistema upravljanja javnim politikama 2016-2020 (2016) „Sl. glasnik RS“, br. 8/16.
- Strategija reforme javne uprave u Republici Srbiji za period od 2021. do 2030. godine sa Akcionim planom za sprovođenje Strategije (2022) „Sl. glasnik RS“, br. 42/21, 9/22.
- Strategija održivog urbanog razvoja Republike Srbije do 2030. godine (2019) „Sl. glasnik RS“, br. 47/19)
- Strategija razvoja informacionog društva i informacione bezbednosti u Republici Srbiji za period od 2021. do 2026. god. (2021) „Sl. glasnik RS“, br. 86/21.
- Strategija razvoja sistema javnog informisanja u Republici Srbiji za period 2020–2025. god. (2020) „Sl. glasnik RS“, br. 11/20.
- Akcioni plan za sprovođenje inicijative Partnerstvo za otvorenu upravu u Republici Srbiji za period 2020-2022. god. (2020) „Sl. glasnik RS“, br. 157/20.
- Zaključak o utvrđivanju Smernica za uključivanje organizacija civilnog društva u proces donošenja propisa (2014) „Sl. glasnik RS“, br. 90/14.
- Zaključak o usvajanju Smernica za uključivanje organizacija civilnog društva u radne grupe za izradu predloga dokumenata javnih politika i nacrt, odnosno predloga propisa (2020) „Sl. glasnik RS“, br. 8/20.
- Zaključak o usvajanju Akcionog plana za sprovođenje inicijative Partnerstvo za otvorenu upravu u Republici Srbiji za period 2018-2020. god. (2018) „Sl. glasnik RS“, br. 105/18.
- Smernice za uključivanje organizacija civilnog društva u radne grupe za izradu predloga dokumenata javnih politika i nacrt, odnosno predloga propisa (2020) „Sl. glasnik RS“, br. 8/20.
- Akcioni plan za sprovođenje Strategije razvoja sistema javnog informisanja u Republici Srbiji za period 2020–2025. god. (2020) „Sl. glasnik RS“, br. 148/20.
- Program za reformu sistema lokalne samouprave u Republici Srbiji za period od 2021. do 2025. god. (2021) „Sl. glasnik RS“, br. 42/21.

IMPRESUM

Priručnik za odbranu i aktiviranje javnih
resursa za I sa lokalnom zajednicom

IZDAVAČ

Univerzitet u Beogradu – Arhitektonski fakultet
www.arh.bg.ac.rs

ZA IZDAVAČA

Prof. Vladimir Lojanica, dekan

UREDNICA

dr Marija Maruna

GRAFIČKI DIZAJN I PRELOM

Studio 2745

Beograd, 2024.

ISBN 978-86-7924-374-4

